१

॥श्रीगणेशाय नमः श्रीरामाय नमः तन्नूं संसृति वारिधिर्विजग
तां नौर्नाम यस्य प्रभोर्येनेदं सकलं विभाति सततं जातं स्थितं संहृतं॥
यश्चैतन्यघनः प्रमाणविधुरो वेदांतविद्याविभु स्तं वंदे सहजप्रका
शममलं श्रीरामचंद्रं परं ॥१॥ विश्वव्यापितनोः प्रभुत्वरघुपतेर्म
त्यैतनमूर्त्तिस्फुरत्या वाक्यार्थप्रतिबोधने कच्चतुरः शांत्यादिशीलः प्रभुभिः
अज्ञानांध्यनिवारणैकतरणिर्विज्ञानचिंतामणिर्नित्यानंदपदै
कभक्तिर्विजयते श्रीमान्मुकुंदो मुनिः २ वेदांतवाक्यार्थहरिर्विराजते य
स्मिन्नगजाः काममदाद्वयो न हि बुधाः सदानंदपदं प्रणमादिरेवं देमु
कुंदाद्यवनं गुरुरूपदं ॥३ पूर्वं चोत्तरनापिनीयम॥ (1)

(1)

दिव्यं कल्पं वरे मारुते ब्रह्मणास्तिव वशिष्ठनामसंहिताः कल्पास्तथा सं
हिताः तंत्रेणागमिजजादिकं कुयत्नं त्वाल्लोयसीतादिकं श्रीरामार्चनचं
द्रिका कलिमल प्रध्वंसिका चोच्यते ४ तत्र दृष्टुपगतैर्नानावाक्यैरेव
न काल्पिते सौकर्यार्थं क्रमः सम्यक् संक्षेपेण प्रतन्यते ५ उच्यते त्रथमं
तत्र लक्षणं गुरुशिष्ययोः शांतो दांतः कुलीनश्च विनीतः शुद्धवेषवान्
६ शुद्धाचारः सुप्रसिद्धः शुचिर्दक्षः सुबुद्धिवान् आश्रमी ध्याननिष्ठ
श्च मंत्रतंत्रविचक्षणः ७ निग्रहानुग्रहे शक्तो गुरुरित्यभिधीयते इति
गुरुलक्षणं ॥ शांतो विनीतः शुद्धात्मा श्रद्धावान् धारणाक्षमः सम
र्थश्च कुलीनश्च प्राज्ञः सच्चरितो

२

घनी ८ रा वमादि गुणैर्युक्तो शिष्यो भवति नान्यथा गुरुता शिष्यतावा

पित्तयोर्वत्सरवासतः तथाचोक्तं सारसंग्रहे सद्गुरुः स्वाश्रितं शि

ष्यं वर्षमेकं परीक्षयेदिति तत्रैव राज्ञि चामात्यजो दोषः पत्नीपा

पानि भर्तरी तिं तथा शिष्यार्जितं पापं गुरुः प्राप्नोति निश्चितमि

ति देव्यागमे शिववाक्यं गुरुशय्यासनं यानं पादुकोपानत्पीठकं

स्नानोदकं तथाछायां लंघयेन्न कदाचनेति गुरोरग्रे पृथक् कुर्यान्नाजा

भ्रष्ट्य तं तु परित्यजेत् दीक्षा व्याख्याप्रभुत्वादि गुरोरग्रे विसर्जये

दिति इति शिष्यलक्षणं ॥ दीक्षां विनोपदेशस्य दुष्टत्वात् प्रथमं तु सा

पापक्षयं दिव्यज्ञानं साधकस्य करोत्यतः तत्रापि सिद्धसाध्या

रा०

रा०

२

3

दिग्भेदैः संशोधयेन्मनुं १ इष्वग्नि रुद्र नव नेत्र युगार्क दिक्षु ऋत्व

ष्ट षोडश चतुर्दश भौतिकेषु पाताल पंचदश वह्नि हिमांशु कोष्ठा

र्णांल्लिखेल्लिपिभवान् क्रमतः सुधीमान् ॥ जन्माक्षरं ... नोवीक्ष्यत

त्र मंत्रादिमाक्षरं चतुर्भिः कोष्ठकैः स्वक इति कोष्ठचतुष्टयोः पुनः

कोष्ठकोष्ठेषु सव्यतो जन्मभाक्षरात् सिद्धसाध्यसुसिद्धारि क्रमात् ज्ञे

यं विचक्षणैः सिद्धः सिध्यति कालेन साध्यस्तु जपहोमतः सुसि

द्धो ग्रहमात्रेण रिपुर्मूलनिकृंतनं ॥ सिद्धार्णो बांधवाः प्रोक्ताः साध्या

स्ते सेवकाः स्मृताः सुसिद्धाः पोषका ज्ञेयाः शत्रवो घातका मताः

जपेन बंधुः सिद्धः स्यात् ॥

को

३ सेवकोऽधिकसेवायां पुत्राज्ञातिपोषेसिद्धघातको नाशकोयेत्सु
धेसिद्धः सिद्धो यथोक्तेन द्विगुणात्सिद्धसाध्यकः सिद्धः सुसि
द्धोर्द्धजपात् सिद्धारिर्हन्ति बांधवान् साध्यसिद्धो द्विगुणात्काः साध्यसा
ध्यो निरर्थकः तत्सुसिद्धस्त्रिगुणाज्जपात्साध्यारिर्हंति गोत्रजान् सु
सुसिद्धसिद्धोर्द्धजपादेव तत्सिध्यो द्विगुणाधिकात् तत्सुसिद्धोग्र
हादेव सुसिद्धारिः स्वगोत्रहा अरिसिद्धः सुतान् हन्यादरिसाध्यस्तु
कन्यकाः तत्सुसिद्धस्तु पत्नीघ्नस्तदरिर्हंति साधकं तातापित्रा
त्रातं नामयत्स्वामापि लिजनेत्तथा विश्लेष्य तस्यैव वर्णान्स्वर
वर्णान् विभेदतः तथैव मंत्रबीजानि ततः साधनमारभेत् विंदु

३

(5)

र्द्धि बिंदुकोपध्मानीय जिह्वामूलीय संभवः संहतोच्चारणे ज्ञात मधिकाक्षर मेव च
अपभ्रंशाक्षरं लक्षो त्यक्त्वा षंड चतुष्टयं मंत्राक्षरैः सहैकैकं नामवर्णं विशो
धयेत् व्यंजनैर्व्यंजनान्मे च स्वरैः सार्द्ध स्वरास्तथा आद्यमाद्येन संशो
ध्यं द्वितीयेन द्वितीयकं मंत्रेवाप्यथवा नाम्नि वर्णाः स्युर्विषमा यदा तदा
मंत्रं समारभ्य समं यावत् प्रयोजयेत् आद्यंतयोः सिद्धवर्णो मंत्रे यस्मि
न् वरानने अचिरेणैव कालेन सत्लवे सर्वसिद्धिदः साध्यो नादिषु
तो यस्य अतिकष्टेन सिध्यति आदावंते सुसिद्धस्य सर्वकाम विभूति
दः आदावंते रिपुर्यस्य भवेत्याज्यः समंत्रकः स्यानत्रय गतारियो मं
त्रो मत्युसमो मतः शत्रुर्भवति यदादौ मध्ये सिद्धस्तदंतिके साध्यः कष्टे
न कार्यसिद्धिः न स्यात्फलस्वल्पमेव भवेत् अंते यदि भवति ॥

रिपु प्रथमे मध्ये च नश्यति साध्य युगं कार्यं विलंबिनं स्यात् नाशयति सर्वमे
वांते २ ॥ सिद्धं सुसिद्धमथ वा रिपुणां तु रिन परीक्षयेद्यत्नात् ब्रह्मास्त्र या
प्रचलितं मंत्रं वर्जयेन्मतिमान् ४ नृसिंहार्कवराहाणां प्रसादप्रणवस्य
च सपिंडाक्षरमंत्राणां सिद्धारिं नैव शोधयेत् स्वप्नलब्धस्त्रियादत्ते
मालामंत्रे च त्र्यक्षरे वैदिकेषु च सर्वेषु सिद्धारिं नैव शोधयेत् १ इति सि
द्धादि शुद्धिः स्वकुलान्यकुलभेद वक्ष्यामो मंत्रिणां मय उ ऊ ॐ गज उ द व ल ॡ अः
ॠ पार्थिवाः ऋ ॠ औ घ ञ ढ ध भ वः वारुणाः इ ई ऐ घ ठ च फ र क्षाः आग्ने
याः अ आ ए क च ट त पाः य र वा मारुताः ऌ स ओ ऊ ज ण न णं न म स्तात
नाभसाः साधकस्याक्षरं पूर्वं मंत्रस्यापि तदक्षरं यद्येकभूतं दैवतं
जानीयात्स्वकुलं हितं भौमस्य वारुणं मित्रं आग्नेयस्यापि मारुतं मा

रतं पार्थिवाख्यानीशत्वाग्नेयस्य चान्तसं नान्तसं सर्वमित्रं स्यादिरुद्रं नैवमेल
येत् इति स्वल्पान्यकुलभेदः बालादिभेदोप्यपरो मंत्राणामभिधीयते आर
भ्यैकाक्षरं मंत्रं बाला आषोडशाक्षरात् ततआविंशतेः प्रौढो ततो
न्ये स्युर्विरामताः स्वाहांताः स्त्री स्वरूपास्तु नमोंताश्च नपुंसकाः हुंफ
डंताः स्युर्ये मंत्राः पुरमांसस्ते प्रकीर्तिताः शास्त्रास्ते त्रिविधा मंत्रा वश्यपशां
त्यभिचारके इति बालादिभेदः राशिमेलनमाख्यास्ये नक्षत्रस्यैति
मप्यतः अ आ इ ई मेषः उ ऊ ऋ ॠ वृषः ऌ ॡ मिथुनः ए ऐ कर्कः ओ
औ सिंहः अं अः शषसहलक्षः कन्या कवर्गः अकपह उडपः आ
रव द ऊ चपफास्तु ऌच वर्गो वृश्चिकः टवर्गो धनः तवर्ग उवरुभ
मऊ ठलः ह नयगो मकरः पवर्गो कुंभः पादयोर्मीनः साईघनरू
ऋ जन्तरगयज्ञछबेध्याख्या

(8)

५

क्षरराख्यंतं गणयेत् साधकक्षरात् ए अ त ए ठ ल अं णरवयोट रकपंच बांधवाः स्मृता
बोचषट् दशमास्तु सेवकाः वसिरुद्र मुनयस्तु पोषकाः द्वादशगाश्च चतुरस्तु घातु
काः इति राशिमेलनं अ आ अश्विनी देवगणः न रणी मनुष्यगणः ई उऊ
कृत्तिका राक्षसगणः ऋ ॠ ऌ ॡ रोहिणी मनुष्यः ए मृग शीर्षि देवः ऐ आ
र्द्रा मनुष्यः अं ओ पुनर्वसु देवः क पुष्यो देवः ख अश्लेषा राक्षसः च पूर्वा म
नुष्यः घज उत्तरा मनुष्यः उ ऊ हस्तः देवः ट ठ चित्रा राक्षसः ड स्वाति देवः ढ ण
विराक्षसः त प द अनुराधा देवः ध ज्येष्ठा राक्षसः न प फ मूलं राक्षसः ब पू
र्वाषा मनुष्यः न उत्तराषा मनुष्यः म श्रवणं देवः य र धनिष्ठा राक्षसः ल
शतभिषक् राक्षसः व श पूर्वा भाद्रपद मर्त्यः स ष स ह क्षा उत्तरा नः मर्त्यः
अं अः ळः रेवती देवः पूर्वदक्षिणे न गणयेत् साधकाख्याक्षरात् सुधीः ज
न्मसंपत् विपत् क्षेम प्रत्य

५

(७)

रिसाध्यको वधः मैत्रं परमं मैत्रं च जन्मादीनि पुनः पुनः विपद्वधः प्रत्यरं च
परित्याज्या मनीषिभिः ॥ इति नक्षत्रप्रकारः सुप्तप्रबोधका मंत्राणाम
भिधीयते अग्निषोमात्मका मंत्रा विज्ञेयाः क्रूरसौम्ययोः बवर्मणो वह्नि
।तारांत्यबियात्वाद्याः समीरिताः आग्नेया मनवः सौम्या भूयिष्ठं द्रमनक्ष
राः आग्नेयाः सप्रबुध्यंते प्राणे चरति दक्षिणे भागेऽन्यस्मिन्स्थिते प्राणे सौम्या
बोधं प्रयांति च नाडीद्वयंगते प्राणे सर्वे बोधं प्रयांति च प्रयच्छंति फलं सर्वे प्र
बुद्धा मंत्रिणः सदा यद्वा प्राणापानयोगात् शिवशक्त्योस्तु मेलनं प्रबोधका
ट्टे विज्ञेयः स्वापकालस्ततः परः इति सुप्तप्रबोधकालः ॥ संपुटीकृत्य मं
त्रेण ॐ तानाद्यात् सबिंदुकान् पुनश्च सविसर्गांस्तान् ह्रींकारं केवलं पठेन्म
वं जप्त्वा यदि सिध्येत् प्रबुद्धः शीघ्रसिद्धिदः अथ चक्रशोधनेन सिद्धसुसिद्धसाध्यके
ध्यते सिद्धिदायिनी इं हस्ये नेत्ररविपंचदश

तु वेदवाक्ययुधाष्टनवत्रिगुणितांश्च साध्यान् दिग्रसगिरिश्रुतिगजाग्निमु
नीषुवेदषड्भिर्हृतिश्च गुणितान् यसाधकार्णान् नामा — ङोदकटवाङ्ग
जनुक्तिशेषं ज्ञात्वोभयोरधिकशेषमुतं ऋणं स्यात् अस्यार्थः इंद्राद्यैकैः
साध्यार्णान् स्वरव्यंजनरूपेण पृथक्कृतान् गुणितान् कृत्वा तथा साधका
नामाक्षराण्यपि दिगादिभिरंकैर्गणयेत् नामाद्यक्षरादिति स्वाक्षरं व्यंजनस
मुदायात् अकखादिति वर्गचतुष्टयैर्भिन्नात् अकारादि अं अं तो अ
इउ ऋऌ ए ऐ ओ औ अं अः एतद्रूपः अवर्गः कादिङांतः कवर्गः टादि
फांतवर्गः वादिहांतो ववर्गः एते एकोदशेकादशाक्षराश्चत्वारो वर्गाः अ
स्मान् अकठवान् अष्टत्रिभिर्भागे हृते सति उभयोः साध्यसाधकवर्गयोः
शेषस्याधिकरूपस्या ऋणधनं ज्ञात्वा मंत्रं दद्यात् इति ऋणधनशोधनं॥
५

राशीनां शुद्धिता ज्ञेया त्यजेच्छत्रुमन्तिम्यं स्वराशे मंत्रराशिं प्रतं गणना यं विचक्षणैः ॥ तनौ धनं भ्रातबंधुपुत्रशत्रुकलत्रकाः मरणं धर्मकर्माय व्ययाद्वादशराशयः इति
राशिशुद्धिः अन्येपि मंत्रदोषा ज्ञेया ग्रंथांतरादबुधैः लिख्यंते मंत्रसंस्काराश्चाष्टदश
तिलकाद्दश ॥ जननं जीवनं पश्चात्ताडनं बोधनं तथा अथाभिषेको विमलीक
रणाप्यायने पुनः तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैता मंत्रसंस्क्रियाः मंत्राणां मात्
कामध्यादुद्धारो जननं स्मृतं प्रणवांतरितान्कृत्वा मंत्रवर्णान् जपेत्सुधीः ॥
एतज्जीवनमित्याहुर्मंत्रतंत्रविशारदाः २ मंत्रवर्णान्समालिख्य ताडयेच्चंदना
म्भसा प्रत्येकं वायुना मंत्रताडनं तदुदाहृतं १४।२७।२।१२।१५।६।७।८।९।१३ वि
लिख्य मंत्रं तन्मंत्री प्रसूनैः करवीरजैः अ इ उ ऋ ऌ ए ऐ ओ औ अं अः तन्मंत्रा
क्षरसंख्याते हंन्या घांतेन बोधनं क ख ग घ ङ च छ ज झ ञ ट ठ ड ढ ण त थ द ध न
प फ ब भ ४ स्वतंत्रोक्तविधानेन मंत्राक्षरसंख्य

या अत्र मय रत्नव त्राण सहः अश्वक्षपक्षे वै मंत्रमन्तिषिंचेद्विशुद्धि ५ संचिंत्य मनसा
मंत्रं ज्योतिर्मंत्रेण निर्दहेत् मंत्रेमलत्रयं मंत्री विमलीकरणं त्विदं ६ ॥ तारं व्योमाग्निम
नुयुक् दंडी ज्योर्मुनुर्मनः ७ कुशोदकेन जप्तेन प्रत्यर्णं मोक्षणं मनोः रुरुन्न मं
त्रेण विधिवत् एतदाप्यायनं स्मृतं मंत्रेण वारिणा तंत्रे तर्पणं तर्पणं स्मृतं तारा
मायारमायोगे मनोर्दीपनमुच्यते ९ जपमानस्य मंत्रस्य गोपनं तत्प्रकाशनं इ
ति मंत्र संस्काराः ॥ मंत्रोद्धारमथाख्यास्ये मंत्राणां राघवस्य यत्तु ब्रह्मक
ल्पादिषु प्रोक्तं साधकानां सुसिद्धिदं वह्निस्थं शयनं विष्णोरर्द्धचंद्रविभूषितं ए
काक्षरो मनुः प्रोक्तो मंत्रराज सुरद्रुमः ब्रह्मा मुनिः स्याद् गायत्रं छंदो रामोस्य
देवता दीर्घार्द्धयुग्मं तानि कुर्याद्धृदस्त्रान्तमनामनोः सरयूतीर मंदार वेदिकापंक
जासने श्यामं वीरासनासीनं ज्ञानमुद्रोपशोभितं वामोरुन्यस्ततद्धस्तं सी

तालक्ष्मणसेवितं च्चवेक्ष्यमाणमालान मात्मन्यमित तेजसंशुद्ध स्फटिकसंका
शं केवलं मोक्षकामयाचिंतयेस रमालानं त्राल नुलक्षं जपेन्मनुं वह्नि र्नारा
यणो नाओ जारवः केवलोपिच घ्यक्षरो मंत्रराजोयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः एका
दा क्षरो कंऋष्यादिस्याद्येतु स्वरवं उंगकं तारा माया रमानंग वाकस्व बीजैस्तुष
स्यच त्र्यक्षरो मंत्रराजः स्यात्सर्वकामफलप्रदः घ्यक्षरश्चंद्रभद्रांतो द्विविधः
नु श्चरक्षरः ऋष्यादिपूर्ववत् ज्ञेयं एतेषांनुविचक्षणैः ४ संप्रतिष्ठोरसौ वायुर्हत्सं
चार्णो मनुः स्मृतः विश्वामित्रो मुनिः प्रोक्तो पंक्तिछंदोऽस्यदेवता रामभद्रो बीज
शक्ति प्रथमार्णेनतिक्रमात् भ्रू मध्ये हृदि नाभ्यधोः पादयोर्विन्यसेन्मनुं षडंगं
पूर्ववद्यापं चार्णैर्मनुनास्यकं मध्येचनं कल्पतरोर्मूले पुष्पलतासने लक्ष्म
णेनप्रयुणितमक्षकोणं नसायकं च्चवेक्षमाणं जानक्याकृतव्यंजनमीश्वरं ॥

तः सिंहासन परिच्छिदे पद्मे वसुदले देवमिंद्रनीलमणिप्रभं वीरासनसमारूढं व्या
ख्यामुद्रोपशोभितं वामोरुन्यस्ततत्पाणिं सीतालक्ष्मणसेवितं सर्वाभरणसंपन्नं रत्नुल
ध्यं जपेन्मनुं यद्वा स्मरादिमंत्राणां जपान्ते वा हरिं स्मरेत् रामश्चंद्रभद्रौ ङे
तौ नमोंतौ द्विधा तारादि सहितः सोपि मंत्रस्त्वष्टाक्षरः स्मृतः ताद्यो द्यंतगः सो
पि नवार्णः स्यादनेकधा तारं रामो चतुर्थ्यंतो क्रोधास्त्रं वह्नि तस्य गा अष्टार्णोयं परो

5 मंत्रऋष्यादिः स्यात् षडर्णवत् जानकीवल्लभं ङेंतं वह्निर्जाया हुमादिकं दशाक्षरोयं मं
त्रः स्यात् वशिष्ठः स्यादृषिः स्वराट् छंदोस्य देवता रामः सीतापाणिपरिग्रहः आद्यो
बीजं द्वितः शक्तिः कामेनांग क्रिया मताः शिरोललाट भ्रूमध्य तालु कंठे सु हृदयादि ना
भ्यूरु जानु पादेषु दशार्णान् विन्यसेन्मनोः अयोध्या नगरे रत्नचित्रे सौवर्णमंड
पे मंदारपुष्पैराबद्धविताने तोरणांचिते सिंहासन समारूढं पुष्पकोपरि राघ
वं रक्षोभिर्हरिभिर्देवै

दिंव्ययानगतैर्मुख्यैः संस्तूयमानं मुनिभिः प्रह्वैश्च परिसेवितं ॥ सीतालंकृतसै
वांमांगं लक्ष्मणेनोपशोभितं श्यामं प्रसन्नवदनं सर्वाभरणभूषितं ध्या
यन्नेवं जपेन्मंत्रं वर्णलक्षं विचक्षणः रामं ङेंतं धनुष्पाणि स्वाहा हि सुंद
री दशाक्षरोयं मंत्रः स्या मुनिर्ब्रह्मो विराट् स्मृतं छंदस्तु देवताप्रोक्तारा
मो राक्षसमर्दनः आद्यो बीजं द्विठः शक्तिस्तेनैवांगानि पूर्ववत् वर्ण
न्यासं तथा ध्यानं पौरश्चरणकं विधिं दशाक्षरोक्तवत्कुर्यात् चापबा
णधरं स्मरेत् ओं ह्रीं भगवते रामचंद्रभद्रोच ङेंयुतौ अर्कार्णो
द्विविधोप्यस्य कविध्यानादि पूर्ववत् श्रीपूर्वं जयमध्यस्थं तद्विधारा
मनाम च त्रयोदशार्णो मंत्रः ऋष्यादि पूर्ववत् सर्वकामदः पदत्रये द्विराव

नैरंगध्यानंदशार्णवत् सतारं हृद्गबने रामं डेंतं महाननः पुरु
षाय पदं पश्चात्तु हूं फडंतो दशाक्षरः विश्वामित्रो मुनिः छंदो गा
यत्रं देवता मनो दशास्य दर्पदलनो रामभद्रः समीरितः तारं बी
जं नतिः शक्तिः षडंगं कल्पयेत्ततः मूलमंत्रं कोशलेंद्र सत्यसंध
मनंतरं रावणांतक नामानं सर्वत्रो कहितं नृपा स्वादुप्रसन्नव
दनं तुच्चैर्ध्यो नमसा वदेत् नंदिग्रामस्योपवने भरताय तनकौ
तुके रम्येः सुगंध पुष्पाढ्ये वृक्षखंडे प्यमंडिते निशाणान्तेरिपट
हशंखतूर्यादिनिस्वने प्रवर्त्तन्तस्ये परितो जयमंगलभाषिते॥

पुटीरयुक्ते गोसीर कर्पूरागरुगंधिते नानाकुसुमसौरभ्यवाहिगंधवहा
र्चिते देवगंधर्वनारीभिर्गायंतीभिरलंकृते सिंहासनसमारूढं पुष्पकोपरि
राघवं सौमित्रिसीतासहितं जटामुकुटशोभितं चापबाणधरं श्यामं
ससुग्रीवविभीषणं हत्वा रावणमायातं कृतत्रैलोक्यरक्षणं रामचन्द्रं
हृदि ध्यायन् दशलक्षं जपेन्मनुं रामचन्द्र महपूर्वं व्यासाभिषिक्तं ततःपरं वी
हि शंनरोत्तमपदं दत्वास्यांनकमां ततः ततोरक्षततोदिं पश्च्या पश्च्या दापपामिश्रिपं का
त्रिंशरहस्य रो मंत्रो विश्वामित्रो मुनिर्मतः छंदोनुष्टुप् देवता च रामचन्द्रः प्रकी
र्तितः चतुःकरणा वेदाद्रिवस्वाक्षैरंगकल्पना मूर्ध्नि भाले दृशौ श्रोत्रे
गंडयुग्मे सनासिके आस्ये दोःसिंधुषु गलस्तनहृन्नाभिमंडले क

ध्यां मेढ्रपायुपादसंधिष्वलान्मसेन्मनोपूर्वोक्तंध्यानमत्रापित्रिलक्षं नियु
तं जिपेत्तपीतं वाग्यिंतये ह्रामं धनार्तबामनुं जपेत् सतां रंहन्नगवंतेचतुर्थ्यार
घुनंदनं रक्षोप्रविसनं तद्वन्मधुरेति वदेत्ततः प्रसन्नवदनंङेतं वदेदमि
ततेजसे बलरामोच्चतुर्थ्यंतो विष्णाङेंतं नतिस्ततः प्रोक्तो मालामनुःसप्त
चत्वारिंशाद्भिरक्षरैः मुनिःपितामहःछंदो जवेदनुष्टुप्देवताः राज्यान्ति
षिक्तो रामस्य बीजशक्ति यथापुरा शिरस्यानन्नवक्त्रेच भ्रूमध्ये श्चिढ
योरपि श्रोत्रयो र्घ्राणमोस्य दंडयोरोष्ठयोरपि दंतयोशास्यदेशोचदोः
पत्संध्यग्र संध्यग्र केषुच कंठेहृदिस्तनंद्वे पार्श्वयोः पृष्ठदेशातः
जठरे नाभ्यधिष्ठाने गुह्ये वर्णानप्रविन्यसेत् सप्तसप्तदशापुर

द्रसंख्यैः षडंगकं ध्यानं दक्षो शारं प्रोक्तं लक्षमेकं जपेन्मनुं बिल्वफलैः
प्रसूनैश्च पत्रैस्त्रिमधुसंयुतैः मधुत्रितयपुक्तेन पायसेनाथ वांबुजैः
होमं दशांशतः कुर्यात्तथा सर्वत्र तर्पणं ॥ कथ्या चविध्यात्रेधा चतुर्धा
पंचधा तथा षड्रसस्तथा पृथग्ध्यानैव बहुधायं व्यवस्थिता: राममंत्रो
ऽस्य तेदां छिवोजो नानितत्वतः रामसीता चतुर्थ्यंतास्वांतो यं षडक्षरः
सीतामंत्रश्च कथितः स्वतंत्रोंगपरोपि च जनकोऽस्य ऋषि छंदो गा
यत्रं देवता मनोः सीता भगवती प्रोक्ता श्रीं बीजं शक्ति रं तजो दीर्घ
स्वरयुताद्येन षडंगानि प्रकल्पयेत् पूजयेद्वैष्णवीपीठे ध्यायेत्र
घवसंयुतां सुवर्णाभां बुजकरां रामालोकेनतत्परां वर्णलक्षं त्रजं

पेन्मंत्रैर्मिष्टार्थंसाधयेत्ततः मंत्रराजमगस्त्योक्तं लक्ष्मणस्य प्रतन्य
ते रेफपूर्वं समुद्धृत्य सेंदुं लक्ष्मण संपुतं ॐ तोयं लक्ष्मण मनुर्नमसा
च समन्वितः अगस्त्य ऋषिरस्याथ गायत्रं छंद उच्यते लक्ष्मणो देवता प्रो
क्ता लं बीजं शक्तिरस्य हि तमस्तु विनियोगो हि पुरुषार्थचतुष्टये दीर्घ
भाजा स्वं स्वबीजेन षडंगानि प्रकल्पयेत् द्विभुजं स्वर्णरुचिरं तं तनुप
धानिरीक्षणं धनुर्बाणधरं रामसेवासंसक्तमानसं पूजापि वैष्णवे
पीठे संगावरणवर्जिते सल्लक्ष्य पुरश्चर्या ततः सिद्धिस्तु
साधयेत् भरतस्यैव मेतस्यात् शत्रुघ्नस्याप्ययं विधिः अं
गत्वेनोदिताः सर्वे चैते प्राधान्येनापि सत्तमाः आदौ वाप्यंततो वा ॥

१२

पि पूजायां राघवस्य तु एतेषामपि कर्तव्या भुक्तिमुक्तिफलेप्सुभिः प्राधान्येन पृथक्त्वे
न अंगत्वे रामपीठके लक्ष्मणस्तु सदा पूज्यः प्राधान्येनैव नित्यशः यथा रामस्य
पूजा स्यात् तथा तस्यापि नित्यशः साफल्यं रामपूजायां ये हि इच्छन्ति यत्नतः ते नय
त्नेन कर्तव्या लक्ष्मस्यापि विस्तरात् श्रीराममंत्रभेदास्तु बहवः संति ये मुने तत्सा
धकैः सदा कार्यास्ते मित्रैरपि नित्यशः अष्टोत्तरसहस्रं वा शतं वा सुसमाहितः ल
क्ष्मणस्य मनुर्जप्यो मुमुक्षुभिरतंद्रितैः अजप्त्वा लक्ष्मणमनुं राममंत्रान् जपंति
ये तज्जप्तस्य फलं नैव प्रयांति कुशला अपि अरिमित्रविवेकोपि नैव कार्यो ल
वेदिह योजपेल्लक्ष्मणमनुं नित्यमेकांतमास्थितः मुच्यते सर्वपापेभ्यः सकामा
न्सुंच्यंत्रं नश्नुते ऽखिलान् प्रयोगायैव मंत्रोयमुपदिष्टो हि शार्ङ्गिणा अर्जुन
स्य पुरा सम्यक् गीते नैव धनंजयः ॥

१२

दिशो विजित्य सकलान् सकुरूनेक एव हि प्रातिष्ठिप द्रुमराजं पैतृके राज्य उत्तमे जय
प्रधानो मंत्रोऽयं राज्यप्राप्त्यैकसाधनं योजपेल्लिखितो मंत्रं लक्षमेकं समाहितः सो
ऽचिरात्नष्टराज्यं स्वं प्राप्नोत्येव न संशयः अभिषिक्तमयोध्यायां ध्यायेद्राम
मनोऽनन्यधीः पंचायुतमिमं जप्त्वा नष्टराज्यमवाप्नुयात् नागपाशविनिर्मुक्तं ध्या

न यन्नेकाग्रमानसः प्रितः अयुतं जपमुक्तः स्यात् निगडाद्यैस्तदैव हि आंजनेयसमा
नीतओषधिर्गतव्यथं ध्यायन्नयुतजप्येन अपमृत्युं जयेन्नरः इंद्रजिच्छा
णाहर्तारं ध्यायन्नेव समाहितः दुर्जयं पापिवेगेन जयेदरिकुलं बहु सु
वर्णस्क नख्या पक्षेदनन्यो द्युतमानसं ध्यायन् सहस्रजप्येन पुरस्कृता
दिकान् जयेत् रामपादाब्जसेवार्थं कृतं कारमनुस्मरेत् जपन्नयुतमेकांत
महारोगान् वञ्चन् नपि क्षपाप स्मात् रक्तपित्तादि नाशयत्येव तत्क्षणात् ॥

॥ ०८७

त्रिमासं नियताहारो जपन् सप्तसहस्रकम् एकं दिने दिने विधानेन पूजयेद्धि जितेन्द्रि-
यः अष्टोत्तरशतैः पुष्पैर्निश्छिद्रैः शतपत्रकैः पापसंशकरैः पत्रं नैवेद्यं विधिवन्मुने
वनसारसमायुक्तं चन्दनेनावलिप्य च देवो देवेशः नित्यं सम्पूज्य वै द्विजोत्तमैः ॥
कुष्ठरोगात्प्रमुच्यन्ते दुश्चिकित्स्याद् अनेकशः त्वग्दोषबहुविधा मण्डलादि ये
द्रतः ते सर्वे नाशमायान्ति दुश्चिकित्स्या अपि क्षणात् एकान्ते नित्यं यताहारः षण्मा-
साद्धि जितेन्द्रियः जपन्नेवं विधानेन क्षयरोगात्प्रमुच्यते मा पूज्य नन्दने वैद्ये जपन्मं-
त्रं समाहितः वा नरो रोगात्प्रमुच्येत बहुले हादपि क्षणात् अभिमन्त्र्य जलं नित्यं मं-
त्रेण सुसमाहितः पीत्वा सन्ध्यासु भक्त्या वै मुच्यते सर्वरोगतः दारिद्र्यनाशा पित्वा
तु श्रियमाप्नोति सुव्रतः विषादिदोषसंस्पर्शो न भवेच्च कदाचन प्रक्षाल्यैवं प्रति-
दिनं मुखं भक्त्या समाहितः मुखनेत्रादि सम्भृता ॥

नजयेद्रोगान्सुदारुणान् पीत्वाग्निमंत्रितजलं कुष्ठरोगान्जयेद्ध्रुवं देवस्यप्रति
माहात्म्यं दृष्ट्वा ज्ञक्त्याविधानतः सर्वेभ्योप्यपरोगेभ्योमुच्यते नात्र संशयः क
न्यार्थीचोर्मिलापाणिदेवे संसक्तमानसः ध्यायेल्लक्षं मनुं जप्त्वा हुत्वाज्येन दशां
शकं इप्सितां प्राप्नुयात्कन्यां शीघ्रमेव तपोधनः दीक्षितं ज्ञं भणोस्थोणमंत्रेपं निय
तव्रतः संस्मरन्विधिवन्नित्यं मात्रे सेयमनन्यधीः पूजापुरस्सरं सप्त सहस्त्रं नि
जितेंद्रियः जपन्निखिलविद्यानां तत्त्वज्ञो भवति ध्रुवं ॥ विश्वामित्रकृतुवरे स्त्वा
ध्रुतपराक्रमं ध्ययन्नपुनर्जाप्येन जयेभ्यो मुच्यतेऽचिरात् संध्यां चोपास्य विधि
वत्स्नात्वमंत्रेणमंत्रवित् त्रिकालं नियतो भूत्वा व्रतानित्याविधिः स्वयं दीक्षायुतो
मयोन्यायं गुर्वनुज्ञापुरस्सरं मुच्यते सर्वपापेभ्यो याति विष्णोः परं पदं ॥ हि कामि
तपस्वी च निष्कामो योर्चयेद्विभुं दीक्षां प्राप्य ।

विधानेन गुरोर्विगतकल्मषात् ६ तदानुज्ञानुसारेण पुरश्चर्यां यथाविधि स सर्वा
न्पुण्यपापौघान् दग्ध्वा निर्मलः पुनरावृत्तिरहितं शाश्वतं पदमाप्नुयात् सकामो
वांछितं लब्ध्वा भुक्त्वा भोगान्मनोहरान् – तस्मिंश्चिरं भुक्त्वा याति विष्णोः परं
पदं यथा श्रीराममंत्राणां प्रयोक्तुः पापसंभवः तथा नो लक्ष्मणमनोः किं तु याति
परां गतिं केचिन्मुक्त्यर्थमेवास्य केचिदैहिकसाधनाः भुक्तिमुक्तिप्रदं श्चाप
मेको विलापते परं आंजनेयमनुं वक्ष्ये भुक्तिमुक्त्येकसाधनं प्रकाशितं शंकरे
ण लोकानां हितमिच्छता भूतप्रेतपिशाचादि डाकिनी ब्रह्मराक्षसाः दृष्ट्वा च
प्रचलायंते मंत्रानुष्ठानतत्परं प्रधानश्चांगभूतोयं मंत्रराजो ध्वनुत्तमः पूर्वं
नमः पदं चोक्त्वा ततो भगवते पदं आंजनेय पदं ॐ नं महाबलपदं तथा वह्निजा
यांत एव स्यान्मंत्रो हनुमतः परः सर्वसिद्धिकरः प्रोक्तो मंत्रश्चा

मीरयेत्॥

ष्टादशाक्षरः मालाख्यापरमंत्रोपि मारुतेः सर्वसिद्धिदः प्रणवं पूर्वमुच्चार्य नमो
हनुमते पदं ॐ तं प्रकट संयुक्तं पराक्रम पदं तथा तथाक्रांत पदं सर्वदिग्मंड
लमुदीरयेत् यशोवितानधवलीकृतजगत्त्रयाय च वज्रदेह इति चोत्कारु नि
द्राचतार पदं तथा संबुध्यंतं पदं लंकापुरीदहनमुदीरयेत् उदधिलंघनं चो
पि दशग्रीवकुलांतकः सीताश्वासनेति पदमंजनीगर्भसंभवः श्रीरामलक्ष्मणानंदकरकपि
सैन्यप्राकारः सुग्रीवधारणपदं पर्वतोत्पाटनं तथा बालब्रह्मचारिन्निति तथा गंभी
रशब्दश्च सर्वग्रहविनाशन सर्वज्वरोच्छेदनेति च डाकिनीविध्वंसनपदं ततस्तारमु
दीरयेत् मायाहाज्वयमुच्चार्य भस्मन्येव वदेत्ततः सर्ववीरेहि परबलक्षोभणाय नमः स
र्वकार्याणि साधयेति द्विरुच्चरेत् हुं फट् स्वाहेति मंत्रोयं मालाख्यः सर्वकाम
धुक् ऋषिरीश्वरणवस्या हनुष्टु॥

प छंद एवच हनूमान् देवता प्रोक्ता हं बीजं शक्तिरंतेजेः कीलकं हात्रय- प्रोक्तं वेदकंतु
हसैः पुनः हनुमत्प्रीणनं चैव पश्चमाद्य मुदाहृतं नमो भगवते वायुसनेयायांगु
ष्ठयोर्न्यसेत् रुद्रमूर्तये स्वेवं तर्जनीभ्यामनंतरं वायुसुतायापि तथा मध्यमाभ्यां
भ्यामितिस्फुटं अग्निगर्भाय च तथा नामिकाभ्यां प्रविन्यसेत् रामदूताय च पुनः
कनिष्ठिकाभ्यां विचक्षणः ब्रह्मास्त्रनिवारणाय चास्त्रमंत्रः समीरितः एवं
षडंगं च मुनेः कृत्वा ध्यायेदनन्यधीः स्फटिकाभं स्वर्णकांतिं द्विभुजं च कृतांजलिं
कुंडलद्वयसंशोभि मुखांभोजं मुहुर्मुहुः अयुतं च पुरश्चर्या रामस्याग्रे शिवस्य
वा पूजां तु वैष्णवे पीठे शैवे वा विदधीत वै आरनिर्लि विना नित्यं नक्ताशी विजि
तेंद्रियः क्षुद्ररोगनिवृत्यर्थमष्टोत्तरशतं मुनेः जप्त्वा त्रिदिनमेकांते तेभ्यो मु
च्येत तत्क्षणात् क्षुद्रभूतप्रशांत्यर्थं शतमष्टोत्तरं पुनः दिनत्रयमथो जप्त्वा ।।

भूतानां मुच्यते भयात् भूतप्रेतपिशाचादि शांतये ऽष्टोत्तरं शतं जपेत् तस्मात्
प्रमुच्येत निश्चितं नियतात्मनः महारोगादिशांत्यर्थ मष्टोत्तरसहस्रकं जप्यात् तस्मा
त्प्रमुच्येत निश्चितं नियतात्मनः जयात्मकांक्षितं राज्ञा तस्मादन्यं न विद्यते
जपन्ति यमतश्चैव जयेद्दुर्जयम
ध्याये राक्षसहंतारं मप्रमेयं नियतासनः अपुते नैव बलिनासं
प्यरिं संधायकं सुग्रीवसंधातारं स्मरन्नपि
ध्यायन् जपन्नयुतमंजसा शांत
धिमाप्नोत्यसंशयं लंकायादाहकं
जयार्थी रिपुसंघानामस्मा
राघवं दृहे देवदुःखाब्धिमपि यातवः
दन्यो न विद्यते पस्कोगेहे हनुमंतं सर्वदैव प्रपूजयेत् तं वंदेत स्य मंत्रे
मा
लातस्य लक्ष्मीरचंचला दीर्घमायुर्लभेद्देव सर्वत्रो विजयी भवेत्
यादिभूतसंक्षोभं तदंते नैव जायते शत्रवः सर्वदा मित्रभावेनैवासते सदा ॥

शैवानां वैष्णवानां च षट्कर्मोत्र प्रदर्शितः नान्यत्साधनमस्त्येव मंत्रादस्माद्भुत्त
मतः चौरव्याघ्रादिभीतानामयमेव परायणं परै राकृतराज्यानां धर्षितानां परैः पु
नः सन्नाहभाजां युद्धेषु राज्ञानां परसैनिकैः यात्राकाले हन्मंतं स्मरन्यस्तु
स्वकात्गृहात् निर्गच्छति सवेगेन वांछितार्थाप्ति गच्छति स्वापकाले स्मरन्नोन
नित्यं चौरभीत्यादिकान्जयेत् इति राममंत्रोद्धारः॥ गणेशादिचतुर्णां तु
राममांगत्वं प्रतीयते सर्वे देवास्तुवंतीति सामान्यश्रुतिचोदनात् मंत्रर
जांगता सर्वमंत्राणां श्रुतिसूचिता ज्ञेया साक्षादनुक्तापि परब्रह्मत्वविग्र
हात् तस्याग्रे येगणेशानं सूर्यं नैर्ऋतिकोणके वायव्ये त्वंबिकामीशामी
शान्ये हरिपूजने तेषां ब्रह्मकमंत्राः स्युर्ज्ञेयाग्रे ध्यानराद्युधैः संक्षेपेण
प्रकथ्यंते ग्रंथविस्तरभीतितः तारश्रीशक्तिस्मर भूस्च बीजं गणपतिं ।

वदेत् ॐ गं वरांते वरदे सर्वपुजनं च मे वशं चेति वदेत्स्वाहान्तमानयेत्वह्नि
वल्लभान्तो ऽष्टाविंशत्यक्षरोयं महागणपतेर्मनुः गणकोस्य ऋषिश्छंदो
गायत्री निचृदान्विता महागणपतिः प्रोक्तो देवो भुवनवंदितः षष्ठं बीजमत
ग्लौं शक्तिः श्रीमुखं हृदये स्मरः सर्वाभीष्टफलप्राप्तिविनियोगोऽत्र की
र्तितः तारायादिस्वबीजेन दीर्घभाजा गकल्पना बीजापूरगदेक्षुकार्मुकरु

रुजा जाचक्रं पाशोत्पल व्रीह्यग्रस्वविषाणरत्नकलशान् हस्तैर्वहंतं भजे ॥ह
स्तीन्द्रानन मिंदुचूडमरुणच्छायं त्रिनेत्रं रसादाश्लिष्टं प्रियया सपद्मकरया
स्वांकस्थया संततं ऽग्रे च बिल्वमस्ति तस्य रमारमेशौ तद्दक्षिणे वरजुषो
गिरिजावृषांको पृष्ठे ऽथ च पिप्पलजुषो रतिपंचबाणौ सव्ये प्रियंगुमस्ति
तस्य महीवराहो सव्यापसव्यभागे तस्य ध्येयो च शंखपद्मनिधी।

मौक्तिकश्रीमाणिक्यैर्यो वर्षंतौ ध्यायाद्धनानि सदा निजपुष्करस्थे तकलशास्तमणि
मुक्ताप्रवालवर्षेण अविरतधारो विकिरन्निति साधकसमयसंपत्तेना
रं घृणिः सूर्यपदमादित्येमिति चोद्धरेत एवमष्टाक्षरः सूर्यमंत्रोयं समुदीरितः आ
र्गवोऽस्य ऋषि छंदो गायत्री देवतामनोः आदित्यो मुनिभिः प्रोक्तो हृष्टादष्टफलप्र
दः अंगमंत्राः प्रदरूपं तिसत्या पहरूपं पुनः ब्रह्मेत्येव शिरः प्रोक्तं विष्णवे च शिखा
मनोः रुद्रोप्यमर्मनि हिंष नयेपनेत्रामीरितं मर्वो पास्त्रं च विशेषमितिस्यादंग
कल्पना रक्ताब्जयुग्माभयदानहस्तं केयूरभूषांगदकुण्डलाढ्यं माणिक्य
मौलिं दिननाथमीडे बंधुकांतिं विलसत्त्रिनेत्रं ॥ शांतोऽनुग्रहसंयुक्तो बिंदु
भूषितमस्तकः प्रसादाख्या मनुः प्रोक्तो भक्तानां सुरपादपः ऋषिः स्याद्वामदे
वोस्य पंक्तिश्छंदः समीरितं सदाशिवो देवता च हं बीजं शक्तिरोऽस्मनाहे ॥

र्घस्वरयुक्तमन्त्रबीजेन स्यात्षडंगकं मुक्तापीतपयोदमौक्तिकजपावर्णैर्मुखैः पं
चभिस्त्र्यक्षैरंचितमीशमिंदुमुकुटं पूर्णेंदुकोटिप्रभं शूलं टंककृपाणवज्रदहनं
नागेंद्रघंटांकुशान्पाशं भीतिहरं दधानममिताकल्पो - ज्ज्वलं चिंतयेत् ल
कुलीशोग्निमारूढो वामनेत्रार्धचंद्रभुव नेत्री रामाख्यातं भुक्तिमुक्त्यै
कसाधनं ऋषिश्चात्रिर्भवेत् छंदो गायत्री देवता मनोः हं बीजमीशशक्तिर
स्येष्टार्थे विनियोजयेत् षड्दीर्घयुक्तबीजेन षडंगानि प्रकल्पयेत् ॥उ
द्यद्दादित्यसंकाशां त्र्यक्षां स्मेरमुखीं भजे पाशांकुशाभयवरान् दध
तीं जगदंबिकां सिद्धादिशोधनानेषा मंत्रत्वे सति राजवत् पूजाप्रकारः
प्राधान्ये द्रष्टव्यो ग्रंथविस्तरात् इत्यंगदेवतामंत्रोद्धारः अगस्त्योक्तं चमा
हात्म्यं प्राधान्यकारणं महत् वक्ष्ये श्रीमंत्रराज॥

स्यश्क्त्वा पञ्चाति साङ्गतिं सर्वेषु मंत्रवर्येषु श्रेष्ठं वैष्णवमुच्यते गाणपत्येषु शै-
वेषु शाक्तसौरेषु निष्टं वैष्णवेष्वपि वैष्णवेष्वपि सर्वेषु राममंत्राः फलाधि
काः गाणपत्यादि मन्त्रेषु कोटि कोटि गुणाधिकाः विनैव दीक्षां विप्रेन्द्र पुर
श्चर्यां विनैव हि विनैव न्यास विधिना जपमात्रेण सिद्धिदाः मंत्र स्तेष
प्यनायास फलदोयं षडक्षरः षडक्षरोयं मंत्रस्तु सर्वाघौघ निवार
णः मंत्रराज इति प्रोक्तः सर्वेषामुत्तमोत्तमः दिनं दिनं च दुरितं पक्ष
मासर्तु वर्षजं सर्वं दहति निःशेष मर्णाच्च लमि वानलः ब्रह्म
हत्या सहस्राणि ज्ञाना ज्ञानकृतानि च स्वर्णस्तेय सुरापान
गुरुतल्पायुतानि च कोटि कोटि सहस्राणि ह्युपपातक जान्य

पि सर्वाणि पापानि नश्यंति राममंत्रानुकीर्तनात् इत्यादि तथा च श्रुतिः य ए
तत्तारकं ब्राह्मणो नित्यमधीते स पाप्मानं तरति मृत्युं तरति भ्रूणहत्यां
तरति विमुक्तात्माश्रितो भवति सोमृतत्वं च गछतीति ॥ अनेन सदृशो
मंत्रो जगत्स्वपि न विद्यते अनेनाराधितो रामः प्रसीदत्येव सत्वरं सा
मान्येन तु सर्वेषां मंत्राणां राघवस्य तु अनुष्ठानविधिर्ज्ञेयो विशेषा
त्रै सत्रतत्रहि इति श्रीराममंत्राणां माहात्म्यं अथ श्रीराममंत्रस्य सम्यग
र्थोभिधीयते ॥ संहितोपनिषन्मूलः सर्वकामार्थसिद्धिदः रकारो
वह्निवचनः मकारेश्वपर्यवस्यति सच्चिदानंदरूपोऽस्य परमात्मार्थ
उच्यते व्यंजनं नित्यं छंदोऽभवन्मनोमः येतिन्यस्वराः व्यंजनैस्वरसं
योगो विधिवत् ॥ ७ ॥

प्राणायाजनं रेफो ज्योतिर्मयेयस्मात् तनमकारयोजनं मकारोऽभ्युदयार्थत्वात् मा
येतिचसंकीर्त्यते अयमेवांतमुत्सृज्याकारमेकाराक्षरो मनुः सोयंबीजंकेतस्मा स्य
त्समायं ब्रह्मउच्यते सबिंदुः सोपिपुरुषः शिवसूर्येंदुरूपवान् ज्योतिस्तस्य शि
वारूपं नादः प्रकृतिर्मता प्रकृतिः पुरुषश्चोभौ समाया ब्रह्मणः स्वतः बिंदु
नादात्मकं बीजं वह्निसोमकलात्मकं अग्निषोमात्मकं विश्वं रामबीजे प्रतिष्ठि
तं यथैव वटबीजस्थाः प्राकृतास्च महाद्रुमाः तथैव रामबीजस्थं जगदेतच्चराचरं ॥
बी इतिजार्थः अक्षराणां पुनोस्यैव विराह्रीक्रियते मनोः बीजोक्तमुपल्यात्मत्वं
रामनाम निरूप्यते बीजं मायाविनिर्मुक्तं परं ब्रह्मेति कीर्त्यते मुक्तिदं साध
कानां तन्मकारो मुक्तिदो मतः मारूपत्वादतो रामो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः आद्ये
वानस्पदार्थः स्यान्मकारस्तंपदार्थवान् ॥ ॥ १०

तयोः संयोजनमसी त्यात्मतत्त्वविदो विदुः तत्वमस्यादिवाक्यं तु केवलं मुक्तिदं यतः ॥ भु
क्तिमुक्तिप्रदं चेदं तस्मादप्यतिरिच्यते रमंते योगिनो नित्यं यद्धा रमयतिस्वकान् नि
र्गुणं सच्चिदानंदे सगुणं चेतिकीर्त्यते जीववाचीमनोनाम चात्मारामापेति गीय
ते नाह्लिकायाश्चतुर्थी तथा मापेति कथ्यते मंत्रो यं वाचको रामो वाच्यः स्याद्योग
एतयोः फलदश्चैव सर्वेषां साधकानां न संशयः योथानामी वा ॰ चकेन नाम्ना
योऽग्निमुखोन्नवेन चिन्मयः स्याद्वितीयस्य निष्कलस्याशरीरिणः उपास
कानां कार्यार्थं ब्रह्मणो रूपकल्पना रूपं स्यान्नो देवतानां पुंस्त्वंभगादिस्त्र्यादि
कल्पना मननात्राणनान्मंत्रो मंत्रिणां कल्पवृक्षरूहः मूलत्वात्सर्वमंत्राणां
मूलाधारसमुद्भवात् मूलस्वरूपं लिंगत्वात् मूलमंत्र इति स्मृतः सप्तकोटि
महामंत्राः उपमंत्रा स्वनंतकाः

वर्णमंत्राः स्वराः सर्वे मूलमंत्रात्समुत्थिताः तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितं मू
लमंत्रं विजानाति यो विद्वान् गुरुदर्शितं मूलविज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः
अणिमादिकमैश्वर्यमचिरादेव जायते इति मंत्रबीजार्थः मनुष्येतेषु सर्वेषाम
धिकारोस्ति देहिनां मुमुक्षूणां विरक्तानां तथा चाश्रमिणां सदा रामोध्येयः प्रा
णवत्वाद्यतीनां तु विशेषतः श्रुत्युक्तत्वात्तारकत्वं मंत्रराजस्य यत्स्फुटं ॐ मर्धमा
त्रा बिंदुश्च नादो वर्णाः क्रमेण षट् तारकत्वात्तारकं तत्स्थूलत्वमुक्तोदवधार्यतां अ
थाहैनं भरद्वाजः पप्रच्छ याज्ञवल्क्यं तारकं दीर्घानलं बिंदुपूर्वकं दीर्घानलं पु
नर्मायं नमः चंद्राय नमः भद्राय नमः इत्येतद्ब्रह्मात्मकाः सच्चिदानंदाख्या इ
त्युपासितव्यं अकारः प्रथमाक्षरो भवति उकारो द्वितीयाक्षरो भवति मकारस्तृती
याक्षरो भवति अर्धमात्राश्चतुर्थाक्षरो भवति बिंदुः पंचमाक्षरो भवति नादः षष्ठा

क्षरोऽनवति तारकत्वात्तारको भवति तदेव तारकं ब्रह्म त्वं व्याचष्टे इति श्रुतेरपि सर्वेषा
मधिकारो वैशानव्यो दैशिको नमैः अगस्त्यसंहितायां त्वेतदेवोपपादितं शु
चिव्रततमाः शूद्रा धार्मिका द्विजसेवकाः स्त्रियः पतिव्रताश्चान्येप्रतिलोमा
नुलोमजाः लोकाश्चांडालपर्यंतं सर्वेप्यत्राधिकारिणः श्रुतिर्ब्रह्मे षडक्षरं स
स्मृतिर्वर्णद्वयात्मकं द्वयोर्विरोधः संप्राप्तो नारप तेन घव स्थया श्रुतिस्मृतिवि
रोधे तु श्रुतिरेव बलीयसी व्यवस्थापना व माश्रि वाक्यमेतन्नियामकं षडक्षरं
ब्राह्मणादीनां त्रयाणां तु द्विवर्णकं अन्येषां देशकेऽपि देयो मंत्रः श्रुतिर्विना
तथा चाह त्वागस्त्यः मंत्रो यमुपदेष्टव्यो ब्राह्मणाद्यनुरूपतः इति नन्यूनं षड
क्षरं व्यवाच्यं न न्यूनं षडक्षरं कुंता द्यपेक्षाहीनत्वात् श्रुतिरप्याह नि

२१ ॥ र्मे रमंते योगिनो नंते सत्यानंदे चिदात्मनि इति रामपदेनासो परपब्रह्म भिधीयते इतिह्मप्यधिकारनपः अथाधिकं वक्ष्यामि दीक्षाविधि

न मनुत्तमं उपासनेनापि विनापि जाप सिध्यति मधुमासे भवेदुःखं माधवे रत्नसंचयः मरणं भवति ज्येष्ठे आषाढे बंधुनाशनं समृद्धिः श्रावणे न्नंभवे भाद्रपदे क्षयः प्रजानामाश्विने मासि सर्वतः शुभमेवहि ज्ञानं स्यात्कार्तिके सौख्यं मार्गशीर्षे भवत्यपि पौषे ज्ञानक्षयो माघे भवेन्मेधाविवर्द्धनं फाल्गुनेपि समृद्धिः स्यात् मलमासं परित्यजेत् इति मासशुद्धिः रवौ गुरौ सिते सोमे कर्तव्यं बुधशुक्रयोः इति वारशुद्धिः अश्विनी रोहिणी स्वाति विशाखा हस्तत्रेषु च ज्येष्ठोत्तरात्रयेषु ॥

२१

व कुर्यान्मंत्राभिषेचनं नीरतंत्रे रोहिणी अनुराधार्द्रा च धनिष्ठा उत्तरात्रयंपु
ष्यं स्वातीत्रिपकन्येव दीक्षानक्षत्रमुच्यते इति नक्षत्रशुद्धिः पूर्णिमापं
चमी चैव द्वितीया सप्तमी तथा त्रयोदशी च दशमी प्रशस्ताः सर्वका
मदाः मंत्रसारसंग्रहे द्वितीयां पंचमीं वापि षष्ठीं वापि विशेषतः द्वादशीमपि कर्तव्यां
त्रयोदशीमथापि वा। इति तिथिशुद्धिः पक्षं गशुद्धिदिवसे स्वोदयेराशि तारयोः
गुरुशुक्रोदये शुद्धलग्ने द्वादशशोधिते चंद्रतारानुकूले च शस्यते सर्वकर्मसु इ
तिकालशुद्धिः सूर्यग्रहणकाले तु नान्यदन्वेषितं भवेत् सूर्यग्रहणकालेन स
मानो नास्ति कश्चन तत्र यद्यत्कृतं सर्वमनंतफलदं भवेत् न मासतिथिवारा
दिशोधनं सूर्यपर्वणि ददाच्चीषं गृहीतं यत्तस्मिन्काले गुरोर्नृषु सिद्धि ॥

५८

र्जयति मंत्रस्य विनायासेन वेगतः अतस्तत्रैव रामस्य मंत्रतीर्थाभिषेचनं कर्तव्यं स
र्वयत्नेन मंत्रसिद्धिमाप्तुमिच्छुभिः तथा सतीर्थकैर्विधुरासेतं तदा मनुपर्वणोः मंत्र
दीक्षां प्रकुर्वाणो मासर्क्षादिनशोधयेत् इत्यवार्द कालः उपासकस्तु भक्त्या गु
रुं यत्नेन तोषयेत् स्वचित्तवित्तकायैश्च भक्तिश्रद्धासमन्वितः यथा हि प्रतिसं
तुष्टः प्रसन्नो वरदो मनुं स्वयमेव तथा चैव मिति कर्तव्यताक्रमः गुरुर्विशुद्धः
प्राणेव शुद्ध हात्सतमहनि संकल्प्योपोष्य कर्तव्यम् अंकुरारोपणं शुभं कुर्या
न्नांदीमुखं श्राद्धं पूर्वेद्युः स्वस्तिवाचनं स्वगृह्योक्तप्रकारेण तदेतद्धि दधी
न वेच्च तुर्भिर्वर्णकैः सम्यक् नीलपीतासीनासितैः सर्वतोभद्रमालिख्य तत्र
धान्यांजलिद्वयं। ध्यानि ध्यापकलशं तत्र तीर्थतोयसुपूरितं वेष्टितं वस्त्रयुग्मेन

ष्ठ व ३

न पंचरत्नसमन्वितं आम्राश्वत्थप्रसूनाढ्यं शाखाभिरुपशोभितां नालिकेरफ
लोपेतं मंगलैः परितोद्वालं सर्वोत्सवसमायुक्तं कृत्वा तत्रार्चयेद्धरिं ऋग्यजुःसामस
क्तैश्च स्मार्तैः पौराणिकैरपि मंत्रैरागमिकैश्चैव पंचभिर्वेदैर्देवमर्चयेत् वरयेद्ब्राह्मणा
न् वासःकुंडलांगुलिभूषणैः आवयेत्तेस्कू सूक्तानि मंत्रविद्युत्सवे शुभे गुरु
स्तत्कृत्यविधिना भूतशुद्धिमथाचरेत् न्यासजालं च विन्यस्य विधिवत्तत्र पूज
येत् पूजकश्चैव पूर्वोक्तसाधनैः पुरुषोत्तमं पूर्वोक्तनृत्यगीताद्यैरुत्सवं तत्र कार
येत् पूगपत्री न्यग्रहस्थे दद्याद्वित्तं सुविस्तरं गंधपुष्पांशुतांबुलसद्वासोभू
षणादिकं भोजनं चान्नपानीयैरन्यच्चापि प्रदीयते एवं तत्रोत्सवं कृत्वा रात्रौ
जागरणं चरेत् एवं दिवारात्रौ च त्रिःकालं पूजयेद्विभुं षट्सहस्रं जपे पूजांते।।
न्नित्यं

हर्निशं गुरुः परेहनि तथाप्रातः पूर्ववत्सर्वमाचरेत् संपूज्य विधिवत् हाममाग्निकायम
याचरेत् व शिष्ठसंहितायां नत् कुंडलक्षणमीरितं तथाहि ग्रहस्येशानदिग्भागेमं
डपं कारयेत् द्वयः षट् द्वादशान्निहस्तैः षोडशैर्वा समंततः चतुर्द्वारसमायुक्तं तो
रणाद्यैरलंकृतं कुंडं तन्मध्यभागे तु कारयेच्चतुरस्रकं वितस्तिद्वयखातं यत्कुंडं
चतुरंगुलं विप्राणां क्षत्रियाणां तदंगुलत्रयसंयुतं वैश्यानां द्व्यंगुलाधिकं स्य
द्राणां हस्तमात्रकं प्रथमामेखला तत्र द्वादशांगुलविस्तृता चतुरंगुलेस्तस्याश्चो
त्रतं च समंततः तस्य चोपरि वप्रस्यात् चतुरंगुलमुन्नतः अष्टाभिरंगुलैः सम्यक्
विस्तीर्णं तु समंततः तस्योपरि पुनः कार्यो वप्रः सोपि तृतीयकः चतुरंगुलवि
स्तीर्णश्चोन्नतश्च तथाविधिः योनिस्तु पश्चिमे भागे प्राङ्मुखा मध्यसंस्थिता
षडंगुलैश्च विस्तीर्णा चायता द्वादशांगुलैः अष्टांगुलगजो ॥

(५५)

षेव सच्छिद्रामध्यमोन्नताकं ठोष्ठं यवमात्रः स्यात् कुंडे कस्मात्तके कंगेयत्नेन कर्तव्यो
भुक्तिमुक्तिफलेप्सुभिः नाग्निरप्यथवा कुंडमेकमेखलकं भवेत् एवं लक्षणसंयुक्ते
कुंडमिष्टार्थसिद्धिदं अनेकदोषदं कुंडं मेकं यत्रन्यूनाधिकं यदि तस्मात्सम्यक्प
परीक्ष्यैव कर्तव्यं शुभमिच्छता इषुमात्रं स्थंडिलं वा संक्षिप्ते होमकर्मणि इति कुंडल
क्षणं वायव्ये वाथ ईशान्ये पूज्या। वेदिं प्रकल्पयेत् हस्तोन्नतां च विस्तीर्णां चतुरस्रां
समंततः शालितंडुलपूर्णैश्च नीलपीतासितासितैः तत्राष्टपत्रं कमलं वर्त्तनत्रय
परिवृतं सोमसूर्याग्निबिंबानि तथा कुर्याद्विचक्षणः चतुरस्रं रजोबहिस्तस्य षट्
कोणं कर्णिकांतरे पीतं पूर्वे सितं देयं पश्चिमे प्युत्तरे तथा रक्तस्य दक्षिणे कृष्णं पा
टलं वहिसंस्थितं नैरृते नीलवर्णं वा वायव्ये धूम्रवर्णकं एरोगोरं विनिर्दिष्ट
मष्टपत्रेष्वयं क्रमः शंखचक्रगदापद्मधनुर्बाणाश्च मंडले विलिख्य॥

वर्णकैः सम्यक् तत्रारामं समर्चयेत् न्यायार्जितैः साधनैश्च दानहोमार्चनादिकं कुर्यान्न
चेद्ध्यो याति न्नत्वा कुर्वन्नपि द्विजः कुंडांतरेष्वेवमेव माराध्य जेकृपान्मुने इति। वेदिका
लक्षणं स्रुवं वा कुं प्रमाणेन ॥ होमार्थं विदधीत वै चतुरस्रं विधायादौ सप्तपंच्या
गुलं क्रमात् तृतीयांशेन गर्तं स्यात् तदंतर्वस्त्ररोन्नितं खात्वा समं तीर्थगुर्द्धंत
दध्यः शोधयेद्बहिः चतुर्थांशं चांगुलस्य शेषाच्च्यां र्द्धं च तदंततः रम्यां च मेखलां
खाते विशिष्टे नार्द्धं न कारयेत् कुर्यात्त्रिभागविस्तारमंगुष्ठेन समायतं सार्द्धमंगुष्ठ
कं वा स्यात्तदग्रे तु मुखं नयेत् चतुरंगुलविस्तारं पंचांगुलमथापि वा त्रिरूपांगुल
कं तस्य मध्यांतं तु सुशोभनं सुरुचिरं कुंडदेशोस्याद्विशोषाद्यावत् कनियसी त्रोषंद
डं तु कर्तव्यं यथारुचि विचित्रकं वष्टकेण समायुक्तो हस्तमात्रस्रुपो भवेत् वष्टुकं
शोत्रं नंदनं ष्यंगुलं विदधीत वै यथ्या ल्पपंके गोः पाहं रुचिरं दृश्यते तथापा

२४

46

२५

ग्गेश पत्रे निःछिद्रे तच्चिरो स्त्रुक्स्त्रुवौ मुनेर्विदध्याच्च प्रपन्ने साक्षी संक्षिप्तेमक

र्षिभिः इतिस्त्रुक्स्त्रुव लक्षणं ॥ ततः कुंडस्थले सम्यक् गोमयेनोपलिप्य चआ

होवहि मुखं कुर्यादुपविष्टरे प्राणानायम्य मनसा जपेन्मंत्रमनन्यधीः यावन्म

कत्संचरति सर्वांगेपि सुनिश्चलः संकल्प्यं स्थंडिले कुंडे कृत्वा मेखलाश्च मध्यतः प

द्मचक्रोणं त्रिकोणं वा वा ह्रीं मंत्रा दधीनवैः प्राक्षोपसार्य तत्सर्वाद्वत्वा विष्टर

माद्दरात् लक्ष्मीमनुमंती तत्र प्लोर्नारायणस्य च याम्य धर्मेण संजातमग्निं तत्र

विन्यिं नयेत् त्रमध्यविधिनैवाग्निमाहिताग्नेर्यगेहादपि च्यानीयचादधीतात्र कु

श्रौ प्रज्वाल्य यत्नतः संप्रोक्ष्य याज्ञिकैः काष्ठैः पुनः प्रज्वालयेदपि प्राणायामं ततः

स्त्वा परिस्तीर्य कुशांकुरैः स्वगृह्योक्त विधानेन वासुदेवादिभिर्मुनेः पात्रा

रापासाद्य विधिव ॥

(५७)

दिधामंत्रेण मंथयित् तान्यवेक्ष्य पवित्रेण प्रोत्तानानि विध्याप्य च पुनः प्रोक्षणानपेक्ष्या
त्रं परिपूर्य प्रणीतांबुना दत्वा स्रुवा पवित्रं च ततोत्स्य निधायतत्र विष्णुत्तरस्यां तस्मा
त्रं प्रणीतेत्युच्यते बुधैः तत्रार्च्यपेत्ग जुंविष्णुं ब्रह्माणं बामेणार्च्ययेत् कपाज्यं
संस्कृत्य विधिवत् स्रुक् स्रुवाभ्यामिति ब्रुवन् गर्भाध्यानादिकं वह्ने विवाहांतं
समाचरेत् अष्टाबाष्टेव ताराणो चैकैकस्मात् कर्मणः जुहुयाद्दर्वितेवर्हो बौ
षडंतं समाप्य च कर्मांतरं समारभ्य तदप्येवं समापयेत् इध्माधानाद्यग्नि
मुखाराज्यभागौ जुहुयात्पुनः इत्यग्निमुखं एवमग्नौ सुसंपन्नौ वैष्णवं स्थाप
येच्चरं सांगवाहनं मंत्राग्नौ पूजयेत् स्थुनायकं समिदाज्यचरूणांच प्रत्ये
कंषोडशाहुतीः जुहुयान्मूलमंत्रेण परिवारेभ्य एव च तिस्रो विनायका
दिभ्यः सर्वेभ्यो याहुतीमुने ॥

द्वारांगपरीवारेभ्यः सुरेभ्योनुकुर्यात्पुनः हुत्वाज्येनाहुतिं तत्र प्रदद्यात्ततस्त-
पयेत् तत्तद्द्रव्यैश्चानुकुर्यात् सत्वं चरुमनोहरैः द्वारपीठसुरेभ्यश्च कृत्वा
होमं कुर्यात्ततः अंगादिवैष्णवांतेभ्यस्तिस्रश्चाज्याहुतीः पृथक् ततः स्वि-
ष्टकृतं कृत्वा घृतेन मुनिसत्तमः जलेन विधिना सम्यक् परिषिच्य समंत-
तः प्रणीतामार्जनं कृत्वा दद्याच्च ब्राह्मणे दक्षिणां स्वस्ववित्तानुसारेण लो-
भमोहविवर्जितः ततो ब्राह्मणमुख्यांश्च ब्राह्मणान् भोजयेदथ अग्नि-
मध्यगतं देवं पुनः स्वात्मनि योजयेत् एकीभूतं विचिंत्यैनं वाचयेत्स्व-
स्तिवाचनं आशीर्वचोस्तिब्रौंदुषाभेध्यनः सुखी भवेत् हुतशेषं ततः
प्राश्य कुक्कुटांडप्रमाणकं मंत्रितं रामगायत्र्या ततः स्वस्मै बलिं हरेत्

ततश्चावणिदेवस्य वाद्यांतर्द्धिस्तु चाध्वसा नित्ये नैमित्तिके काम्येप्येतदग्नि
मुखं स्मृतं सर्वत्राभ्युदयं प्राप्तं ॥ ७ मंकुरारोपणं तथा आद्यावेव प्रकुर्वी
त कर्मणोभ्युदयार्थकं इति भहोम विधिः कलशस्या परामाप दद्यात्पुष्पां
जलिं पुनः ततं शिष्याजलिं पुनः ततः शिष्यमुपानीय अक्षिनम्रमकल्मषं
प्राणानायम्य विधिवत् कृतशुद्धिं विधाय च सुरास्त्वामिति मंत्रेण बहु
भिर्ब्राह्मणैः सह अभिषिंचेच्च तं मूर्ध्नि तदेन कलशोदकं सुरास्त्वा
मभिषिंचंतु ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणो
विभुः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवंतु विजयाय ते आखंडलोग्निर्भ
गवान यमो वै नैरृतिस्तथा वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शि

वः ब्रह्मणासहिताये तेदिक्पालाः पांतु वः सदा कीर्तिर्मेधा धृतिर्ल
क्ष्मी मेधा श्रद्धा क्रिया मतिः बुद्धिर्लज्जा वपुः शांति र्माया निद्रा च ला
वन्या एतास्त्वामभिषिंचंतु राहुः केतुश्च पूजिताः देवदानव गंधर्वा य
क्षराक्षसपन्नगाः ऋषयो मनवो गावो देवमातर एव च देवपत्न्यु
मा वा नागा दैत्याश्चाप्सरसां गणाः अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो
वा वनानि औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये सरितः साग
रा शैलास्तीर्थानि जलदा नदाः एते त्वामभिषिंचंतु सर्वकामार्थसि
द्धये इति वशिष्ठसंहितायामभिषेकमंत्राः नारायणः स्वयं रामः शि
ष्ये संन्निदधीत वै सर्वगः सर्वतोप्याप्तिप्रसीदतु दयानिधिः इति संस्र ॥

तस्य स्य तज्जलेरभिषिंचयेत् परिस्थाप्य सुधासव्यं च ऽ हतादयवशेष्यच
कुंडलैः लेचांगुली यं च धारयित्वान्यसेत्ततः वैष्णवीं मातृकां चैव तत्वन्यास
विशारदः तन्मूर्तिपंजरन्यासमृष्यादिन्यासमेव पूर्ववद्विधिवच्छिष्यत
नावेवंप्रविन्यसेत् ततस्तच्छिरसि हस्तं दत्वा शतं जपेत्गुरुः अष्टोत्तरं
ततो मंत्रं दद्यादुदकपूर्वकं आवयास्कव्य फलहोम वत्वेवमुदीरयेत्
प्रसन्नवरदस्तस्मै शिष्याय मुनिपुंगवः स्वज्योतिर्मयं विद्यां गच्छती
नावयेगुरुः आगतांत्रायये शिष्यः सर्वं तस्मै निवेदयेत् पश्चाया
चेतनः वश्च पन्नगायागोरवे हृष्टमानसः गोत्रहिरण्यविपिनग्रहक्षेत्रा
दिकं बहु नचेद्धपर्हेत्तदर्द्धं वा तदर्द्धं शोरामप्यापि वा अ ल्को त्रादत्त

वस्त्रादि दद्याद्वित्तानुसारतः श्रीभागवते इपद्देवाहि संक्षिप्ते ७ कर्तव्यं
गुरुनिष्कृतं यद्वै विष्णुन्नभावेन सर्वाण्यात्मार्पणं गुरा वितिप्रकारां तरमा
त्रंव्य गुरुंपत्नी मनोषयेत् गुरुपुत्र कलत्रादी स्तो षयेत्कनकादिभिः अर्ह
णाभिश्च बहुधान्न त्याच्छादनभूषणैः एवमुक्तप्रकारेण गुरवे हत्तद
क्षिणः कृतकृत्यं संतप्तात्मानं मत्वा विप्रांश्च भोजयेत् तेभ्योपि दक्षिणां दत्वा
सर्वांस्तत्र परिपूरयेत् ब्राह्मणाशीर्वचोभिश्च गुर्वाशीर्भिः समेधितः वि
सर्जयेच्च गुर्वाद्दी स्वतो भुंजीत मंत्रवित् एवं लब्धमनुर्विप्रः कृतार्थः
स्यान्न संशयः इति दीक्षाप्रकरणं दीक्षांवश्येपसंक्षिप्ता ० मरात्मकाया
र्यसंम्मतां तत्वसारे यदुक्ते वेधा हृद्दा दीक्षा गुरोराज्ञानुरूपतः न तिथि
नव्रतं ॥

होमो न स्नानं न जपक्रिया दीक्षायाः कारणं किंतु स्वेच्छावाहो गुरुराविति तदेव
लग्नं सुदिनं तदेव ताराबलं चंद्रबलं तदेव विद्याबलं दैवबलं तदेव लक्ष्मीपते
तेंघ्रियुगं स्मरामि इति दीक्षासामान्यकालः मुहूर्ते सर्वतोभद्रे नवकुंभं निधा
य च सोदकं गंधपुष्पासमर्चितं वस्त्रसंवृतं मुहूर्ते सर्वतोभद्रे सर्वौषधिपंचरत्नं
पंचपल्लवसंयुतं ततो देवार्चनं कृत्वा जपेद् शोत्र रंगातं शिष्यं स्वलंकृतं वेद्या
मुपाग्निमुपवेशयेत् मंत्रितं प्रोक्षणीतोयैः शांतिकुंभजलैः सप्तमूलमंत्रेण
ष्टशतं मन्त्रितैः कलशैः सिंचयेत् अर्घ्यसंपादयेन्मंत्री हस्तं शिरसि धारयेत् समा
स्वित्यक्षतां दद्याद्दद्य शिष्योऽर्चये गुरुं इति संक्षेपदीक्षाः अत्राप्य शाक्तः क
प्सि देवमभ्यर्च्य साक्षतं तदंबुनाभिषिंच्याष्टवारं मूलेन केकरं निधाया
ष्टजपेत् कर्णे उपदेशो लयं विधिः॥ चंद्रसूर्यग्रहे तीर्थे सिद्ध॥

क्षेत्रे शिवालये मंत्रमात्रप्रकथनमुपदेशः स उच्यते इत्युपदेशः । द्विविधं स्याद्ब्रं
मनो बाह्यांतरमुपासनं न्यासितानामांतरं प्रोक्तमन्येषामुभयं तथा पंचवर्णा
त्मकाशक्त्याख्यानं समुदाहृताः नादात्मक शिवे षष्ठे संहतात्मानुचिंतनं उभ
योरैक्यचिंतनं तु तत्त्वांतकमांतरं द्व्याधाराध्यनं बाह्यं गेहस्थस्य तदप्यप
तदेवोक्तं संहितायां शंभुना शांभवीं प्रति न गृही ज्ञानमात्रेण परत्रेह च मंगलं
प्राप्नोति चंद्रवदने दानहोमादिभिर्विना यदि दानादि दद्यान्न जुहुयाद्यपि पूजये
द्विधिना नैककुर्याद्देतद्दन्यहं न ब्रह्मचारिणो हातुमधिकारोस्ति भामिनि गुरु
भ्यो न्यच सर्वेभ्यो कोवाशास्यसपेक्षितं नारण्यवासिनां शक्तिर्न ते संति कलौ
युगे परिव्राट् ज्ञानमात्रेण दानहोमादिभिर्विना सर्वदुःखविशांत्यै स्यात्सुक्तोभ
वति नोन्यथा कुंभीपाके निमज्येते तावुभौ कमलजा ।।

सनेपुण्य स्त्रियो यहस्याश्च मंगलार्थिनः पूजोपकरणे कुर्याद घुर्दानानि चाहरणं वान
प्रस्थाश्च यतपोयद्धेयं कुर्यारन्वहं संसारान्न निवर्तंते विध्यति क्रमदोषतः अरू
ढपतिताः पृतेऽन्यथ वपुर्दुखलाजनं अहिंसा परमोधर्मस्तेषामेषान य प्रीतिः न हिंसा
व्यतिरेकेण लब्धं तेनानि तानि वै भावना कल्पिताः पूजाः साधनैरेव पुज्यते न
वहिर्योग युक्तानामंतस्तेषां प्रशस्यते आत्मानं सततं रामं संभाव्य विहरंति येन
तेषां दुष्कृतं किंचित् दुष्कृतोत्थान चापदः पतन्ति नीं विनैर्दिव्यैः पूज्यो रामो न्वहं ततः सां
पादिते र्गृहस्थैश्च सएव क्रमतन्त्यते इत्युपासनार्चिता ॥ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्रा
जकाचार्य श्रीमन्मुकुन्दवदन श्रीचरणशिष्यानन्दवर्द्धनविरचितायां श्रीरामा
र्चनचंद्रिकायां प्रथमः पटलः १ वदंतितत्तत्वविनत्वं यज्ज्ञानमद्वयं परं ब्रह्मेतिपरमात्मे
ति भगवानिति शब्द्यतेऽतएव धधा नामुनयो ज्ञानवैराग्ययुक्तया परयंत्यात्मनि वा ॥

त्मानं च तथा च अनुगृहीतया अतः पुंभिर्द्विजश्रेष्ठा वर्णाश्रमविभागशः स्वनुष्ठितस्य
धर्मस्य संसिद्धिर्हरितोषणं तस्मादेकेन मनसा भगवान्सात्वतांपतिः श्रोतव्यः की
र्तितव्यश्च ध्येयः पूज्यश्च नित्यदा अव्यक्तब्रह्मसवीहान्निर्विघ्नं नपरं व्रजयेत् दु
र्जयो खरिषड्वर्गो मूर्तं ब्रह्म ततो भवेत् इति भक्तेः पीठं विना स्वधर्मं यत्किंचिद्देव
ताराधनादिकं स निरसे तनद्ध्य स्मो क्षणसेकृत हर्म्यवत् इति ॥ स्वधर्मनि
ष्ठा ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय चिंतयेद्रघुनंदनं राम रामेति रामेति तारकाख्यं परं श्रु
त्वं श्रीपूर्वं जयमध्यस्थं द्विजयांतं विचक्षणः गुर्वर्थे ऽत्यक्तराज्यो व्यचरदनुव
नं पद्मपद्भ्यां प्रियायाः पाणिस्पर्शाक्षमाभ्यां मृजितपथिरुजो यो हरीन्द्रा
नुयाभ्यां वैरूप्यात्सूर्पणख्याः प्रियविरहरुषारोपितभ्रूविजृंभत्रस्ताब्धिर्ब
द्धसेतुः खलदवदहनः कोसलेंद्रो वतान्नः ॥ ॥

रतिस्मरणं संध्यास्व दङ्मुखो ह्यपि निशि पुनर्दक्षिणास्येति वीति कुर्यान्मूत्रादि
शौचं बहिरप्सलिलात् तत्र लिंगे मृदेकां पंचापाने प्यपेहस्ते दश पुनरुभयोः स
प्तश्चैतद्दहस्ये द्विगुणपादि क्रमात्तदूर्ध्वनिच नियतिषु स्यात्तद्दूर्ध्वं निशायां। इति मूत्रो
त्सर्गशौचविधिः कृत्वास्तपादशौचं विमलमथ जलं त्रिः पिबेन्मार्जे द्विर्हंशी प्रांगुष्ठ
युग्मात्स जलमथिमस्तो न्नासिकारंध्रयुग्मं अंगुष्ठानामिकाभ्यां नयनयुगयु
तं कर्णयुग्मं कनिष्ठांगुष्ठाभ्यां नाभिकां देशं हृदयमथ जले नांगुलीभिः शिरांशं
ऽपात्याचमनविधिः दंतो धैरब्धो वितस्त्यान्नवति परिमितादन्नमिलादिभिं बात्रमा
तं क्षीर्यादिकाष्ठैः हट खदिरपलाशैर्विना म्लार्कविल्वैः मुख्यागंडूषषट्कान्
ते द्विरपि कुशमयी देशिनी मंगुलीभिर्नैदंतान्ताष्टपर्वण्यपिन खलु न वेम्यर्कसं

क्रोतिपाते अन्नाद्यापाव्युहध्वं ८ सोमो राजायमागमत् स मे सुखं परमार्क्ष्यते य
शसा च भगेन चेति ॥ दंतधावनमंत्रः सर्वाणि खानि संशोध्य शुचिर्भूत्वा
विशेत् क्षणं अहं रामो न चान्योस्मि ब्रह्मैवाहं न शोकभाक् सच्चिदानंदरूपोहं नि
त्यमुक्तस्वभाववान् इति भावना ॥ त्रैलोक्यचैतन्यमयादिदेव श्रीनाथ विष्णो भव
दाज्ञयैव प्रातः समुत्थाय तव प्रियार्थं संसारयात्रामनुवर्तयिष्ये ॥ जानामि धर्मं न च
मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः केनापि देवेन हृदिस्थितेन यथा नियुक्तो
स्मि तथा करोमि इति प्रार्थना विधिः ॥ अभ्युचोद्देशे विधानेन वृतं यत् ब्रह्मसूत्र
कं यज्ञोपवीतमिति तन्मंत्रेण धारयेत् सुधीः न दक्षिणामुखो नोर्द्ध्वः कुर्यात् के
शप्रसाधनं ॥ स्न ८ ओंकारं च गायत्रीं निबध्नीयाच्छिखां ततः धौतांबराणि ॥

दर्भाश्च गृहीत्वा मृत्तिकां तथा नद्यादितीरमागत्य स्नायात्स्व स्वविधानवित् धौ
तेन चैव वस्त्रेण नित्यनैमित्तिकां क्रियां कुर्वन् फलं न चाप्नोति दत्तं भवति निष्फलं धौ
तां ~ पाणि राचांतः कुर्यात्संकल्पमादृतः रामार्थं गतपापस्नानं करिष्येऽहं तदाज्ञया
स्नानं स्याद्वारुणादि ह्रदसरसि समुद्रे वानुदरे वगाहे भत्वा वा गोरजोभिर्भवति
विपदि तल्के वल्केर्वापि मंत्रैः स्यात्सं ~ कृत्य पिंडान् परपपसि सरितस्तत्त मंत्रः सु
वर्याः सिंहात्सा कर्कराश्योपरि जलधिगतां स्तीरनिष्ठां च मुक्त्वा रवस्थितं पुं
डरीकाक्षं मंत्रमूर्तिं प्रभुं स्मरेत् अनंतादित्यसंकाशं वासुदेवं चतुर्भुजं शंख
चक्रगदापद्म मुकुटं वनमालिनं तस्यापादोदकजां धारां निपतंतीं स्वकांतनुं त
यासंख्यात्वचेत्सर्वमंतर्देहगतं मलं तक्षणाद्विरजो मंत्री जायते स्फटिकोपमः ॥

द्दंस्नानं वरं मात्रं सहस्रमधिकं स्मृतं कृत्वा होवै दिकं स्नानं तन सांत्रिकमाचरेत्
विन्यस्यांगेषडंगानि प्राणानायामपुरःसरं श्रीसूर्यमंडलात्तीर्थमावाह्य कुशमुद्र
या धमित्यनेन न्वाच्छाद्य कवचेनावगुंठयेत् संक्षालेण मूलेन मंत्रयेद् द्वसंख्य
या वारिक्षेपं ततः कुर्याद् हस्तेणाधार्कसंख्यया निम्नः ज्योतोस्मि ध्यायेत् श्रीरा त
मशान्त त्याजपन्मनुं उन्मज्य कुंभमुद्रां च वध्वात्मानमभिषिच्य ततः शालि
ग्रामशिला तोयं तुलसी गंधाभिमिश्रितं कृत्वा

(67)